

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

ЛЕБІДЬ Інни Володимирівни

на тему: **«Правове регулювання видобутку бурштину в Україні»**,

подане на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність дисертаційного дослідження. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України та у контексті інтеграції держави у світову спільноту, використання ресурсів надр є необхідною умовою для забезпечення економіки держави власними ресурсами. Відповідно до положень ст. 13 Конституції України надра є об'єктом права власності Українського народу та потребують особливої охорони та раціонального використання.

Україна представляє унікальний геологічний регіон світу, на території якої зосереджено 20 тис. родовищ корисних копалин, що становить 5 % мінерально-сировинного потенціалу світу. Україна посідає друге місце в світі за покладами бурштину, що вирізняється найвищим у світі відсотком бурштину ювелірної якості.

Незважаючи на потужний потенціал вітчизняної мінерально-сировинної бази України, у сфері надрокористування нарівні із промисловою розробкою надр, спостерігається наявність незаконного видобутку корисних копалин, що негативно впливає на стан економіки держави та погіршує екологічну рівновагу навколишнього середовища. Проблема незаконного видобутку бурштину в Україні залишається не вирішеною упродовж значного періоду часу. Удосконалення правового регулювання видобутку бурштину в Україні є вагомим чинником підвищення ефективності у сфері раціонального використання національних ресурсів надр.

В дисертаційному дослідженні І. В. Лебідь висвітлено питання, що стосуються сутності соціально-економічної проблематики видобутку бурштину на сучасному етапі, проаналізовано завдання правової політики

у бурштиновидобувній галузі, досліджено правовідносини у сфері видобутку бурштину та економіко-правовий механізм комплексного захисту довкілля при здійсненні видобутку бурштину в Україні.

Сьогодні відсутні комплексні дослідження, що стосуються проблем правового регулювання видобутку бурштину в Україні як комплексного виду діяльності у сфері природокористування, правове становища суб'єктів, що здійснюють діяльність з видобування бурштину. Тобто, комплексний аналіз проблем правового регулювання видобутку бурштину в Україні практично залишався поза увагою.

Таким чином, сьогодні дисертаційне дослідження І. В. Лебідь є першим в сучасній правовій науці ґрунтовним та фундаментальним дослідженням проблем правового регулювання видобутку бурштину в Україні. Зміст дисертації свідчить, що її основоположною базою стали праці науковців з теорії держави та права, конституційного, адміністративного, кримінального, земельного та екологічного права.

Про актуальність обраної теми дисертаційного дослідження І. В. Лебідь свідчить також її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, грантами. Наукове дослідження безпосередньо пов'язане з тематикою наукових досліджень Національного університету біоресурсів і природокористування України, зокрема темою «Актуальні питання приватноправового регулювання в Україні» (державний реєстраційний номер 0119U103923), в межах якої здобувачкою розроблено рекомендації щодо правового становища суб'єктів, що здійснюють діяльність з видобутку бурштину як суб'єктів підприємницької діяльності, внесенні пропозиції щодо особливостей правового регулювання банкрутства та природоохоронних зобов'язань таких суб'єктів.

З огляду на викладене, а також, зважаючи на відсутність комплексних монографічних наукових праць із досліджуваної проблематики, необхідність реформування діючого законодавства у зазначеній сфері та активізації відповідної законопроектної роботи, тема дисертаційного дослідження І. В. Лебідь є актуальною та своєчасною.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлені тим, що мета і завдання дослідження, обрана дисертанткою методологія, сформульовані пропозиції і висновки є належним чином обґрунтовані з точки зору вимог, висунутих до кваліфікаційних праць такого рівня, що дозволило авторці всебічно розкрити обрану проблематику.

Дисертаційне дослідження складається з анотації, вступу, містить у собі три розділи, що композиційно складаються з десяти підрозділів. До кожного з розділів подано відповідні висновки, наприкінці роботи сформульовано загальні висновки, список використаних джерел складається з 238 найменувань, робота містить додатки.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень проблем правового регулювання видобутку бурштину в Україні. Результатам дисертаційного дослідження І. В. Лебідь притаманний належний рівень наукової новизни. Положення з різним ступенем наукової новизни містяться у всіх трьох розділах дисертації.

Серед вагомих елементів наукової новизни, які характеризують отримані в дисертаційному дослідженні результати, доцільно наголосити на таких положеннях: 1) надане теоретичне визначення правового регулювання видобутку бурштину як комплексного правового інституту; 2) визначено пріоритети правової політики у галузі видобутку бурштину; 3) сформульовано теоретичне визначення правової політики у бурштиновидобувній галузі. Інші положення дисертації, які представлені вперше, удосконалені та дістали подальший розвиток, також мають важливе значення для науково-дослідної та правозастосовної діяльності.

Доцільно відмітити, здійснений у дисертаційному дослідженні ґрунтовний аналіз соціально-економічних та організаційних чинників незаконного видобування бурштину, а також аналіз законодавства у зазначеній сфері.

Слушною вбачається думка авторки, що неналежне правове регулювання у сфері видобування бурштину, а також бездіяльна поведінка правоохоронної системи щодо злочинного видобування бурштину, наявність корупції у зазначеній сфері впливає на економіку країни та сприяє погіршенню стану навколишнього середовища.

Авторка наголошує на необхідності комплексного вирішення проблеми незаконного видобутку бурштину, що полягає у посиленні кримінальної відповідальності за порушення правил охорони надр.

Зокрема, не можна не погодитися із твердженням авторки про те, що сьогодні існує проблема розслідування злочинів, що пов'язані із незаконним видобутком бурштину на початкового етапу розслідування, а саме: організація, проведення, фіксації огляду місця вчинення правопорушення. Оскільки, розслідування таких видів правопорушень носить особливий характер, здобувачка вказує на доцільності залучення на початкового етапу розслідування спеціалістів та фахівців у сфері надрокористування та представників органів спеціальної компетенції, що здійснюють контроль і нагляд у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Так, авторка у дисертаційному дослідженні запропонувала теоретичне визначення поняття «Правової політики в бурштиновидобувній галузі» – «як комплекс правових і економічних заходів, що розробляються концептуально в середовищі фахівців у галузі права, економіки, соціальної політики, екології, надрокористування, проходять апробацію в фахових дискусіях, аналізуються і моделюються, прораховуються з точки зору безпосередніх і віддалених наслідків та втілюються у законодавство з метою досягнення планових показників соціального розвитку, економічного добробуту та екологічної безпеки на засадах міжнародно-правового принципу сталого розвитку людини і довкілля».

Авторкою обґрунтовано доцільність запровадження досвіду європейських держав, а саме: Литви, Польщі, а також Великобританії та США щодо правового регулювання використання бурштину.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Метою дослідження є проведення комплексного та системного аналізу та удосконалення теоретичного розуміння правового регулювання видобутку бурштину в Україні.

Для досягнення зазначеної мети здобувачкою виконано такі завдання: досліджено соціально-економічну проблематику видобутку бурштину як виду суспільної діяльності і основи для правового регулювання; сформульовано завдання правової політики у бурштиновидобувній галузі; проаналізовано правове регулювання у сфері видобутку бурштину; досліджено структуру законодавства, що регулює діяльність з видобутку бурштину на сучасному етапі; досліджено особливості правового становища суб'єктів, що здійснюють діяльність з видобутку бурштину; здійснено систематизацію і класифікацію органів державного контролю у сфері видобутку бурштину; визначено ефективні правові засоби запобігання незаконному видобутку бурштину; досліджено види і цільове призначення обов'язкових платежів, що справляються при веденні діяльності з видобутку бурштину; досліджено правовий механізм реалізації природоохоронних заходів у бурштиновидобувній галузі з метою підвищення їх ефективності; досліджено можливості застосування іноземного досвіду у бурштиновидобувній галузі та у сфері захисту довкілля.

Ефективне виконання зазначених завдань відбулося завдяки вдало підібраній методології. Для досягнення поставленої мети та реалізації завдань дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання державно-правових явищ. Так, загальнонауковий метод комплексного аналізу було використано при визначенні соціально-економічної проблематики видобутку бурштину та завдань правової політики в цій галузі (підрозділи 1.1, 1.2); історіографічний – при вивченні розвитку наукової думки, історичний при вивченні законодавчих і підзаконних актів, що втратили чинність та чинних нормативно-правових актів у минулих редакціях (підрозділ 1.3); структурно-функціональний та формально-логічний методи, методи класифікації, групування застосовані для систематизації законодавства (підрозділ 2.1), органів

державного контролю (підрозділ 2.3); формально-юридичний метод застосовано при визначенні правового становища суб'єктів, що здійснюють діяльність з видобутку бурштину, правових засобів запобігання незаконному видобутку бурштину, видів обов'язкових платежів, правового механізму реалізації природоохоронних заходів у галузі видобутку бурштину (підрозділи 2.2, 2.4, 3.1, 3.2); порівняльно-правовий метод застосовано при дослідженні позитивного досвіду збалансованого розвитку бурштиновидобувної галузі та захисту довкілля в іноземних країнах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що у науково-дослідній діяльності результати дисертаційного дослідження можуть бути основою подальшого поглиблення знань та визначення проблем у сфері екологічного, земельного права. У правотворчій діяльності – пропозиції, рекомендації, висновки сформульовані у дисертації, можуть бути використані для внесення змін до законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про оцінку впливу на довкілля», Кодексу законів про надра та інших нормативно-правових актів у сфері надрокористування та охорони та використання природних ресурсів. В освітньому процесі результати дослідження можуть бути використані при підготовці посібників, підручників та викладання навчальних дисциплін з екологічного, земельного, природо-ресурсного права (акт впровадження юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України від 12 березня 2023 р.).

Особистий внесок здобувачки. Дисертація є самостійною особисто виконаною науковою працею, в якій викладено авторські підходи щодо вирішення важливого наукового завдання – формулювання цілісного правового інституту правового регулювання видобутку бурштину в Україні та здійснення правової політики щодо реформування та актуалізації законодавства в цій галузі. Наукові положення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист отримано авторкою самостійно. З опублікованих у співавторстві наукових праць в дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень здобувачки. Наукові результати дисертаційного дослідження

є внеском у розвиток природоресурсного, господарського, адміністративного та кримінального права.

Повнота викладення в опублікованих працях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, відповідає вимогам МОН України. Основні положення й результати дисертаційного дослідження опубліковано у 7 наукових працях, з яких 4 статті у наукових фахових виданнях України, стаття у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 2 тези наукових доповідей.

Оформлення дисертаційного дослідження. Дисертація оформлена відповідно до нормативних вимог і стандартів, які передбачені до такого роду праць. Робота написана державною мовою, науковим, літературним стилем. Текст дисертації переважно позбавлений граматичних та орфографічних помилок, а також технічних недоліків. Основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації, зазначені в роботі, в цілому характеризуються аргументованістю, логічністю, послідовністю виконання та системним підходом до предмету дослідження.

Структура дисертації побудована логічно, розділи і підрозділи взаємопов'язані між собою. Структура повністю відповідає цілям та завданням дослідження, що дозволяє послідовно розглянути проблемні питання, визначені авторкою.

Авторка послідовно виклала матеріал, правильно співвідносячи загальні і конкретні питання, сформулювала необхідні наукові дефініції. Вибрана структура дисертації дозволила авторці послідовно та систематично проаналізувати широкий спектр питань, що стосуються правового регулювання видобутку бурштину в Україні.

Дотримання академічної доброчесності. Аналіз дисертації та наукових публікацій здобувачки, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не дає підстав констатувати допущення нею порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Дисертація виконана самостійно з поетапною публікацією проміжних

результатів дослідження, що відображені авторкою у наукових статтях, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій. На всі публікації здобувачки є посилання в тексті роботи, що належним чином оформлені в алфавітному порядку.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. В цілому, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження І. В. Лебідь, необхідно вказати на наявність певних недостатньо аргументованих положень, дискусійних моментів, які мають своїм наслідком **такі зауваження:**

1. На с. 74 авторка вказує, що одним із дієвих засобів, що буде сприяти відновленню навколишнього середовища, у тому числі й пошкоджених лісових масивів, що зазнали пошкодження у результаті незаконного видобутку бурштину є розроблення відповідних методів дендрорекультивації. Водночас, дисертантка не вказує, які саме методи дендрорекультивації для відновлення навколишнього середовища, у тому числі й пошкоджених лісових масивів в результаті видобутку бурштину мають бути застосовані та які норми законодавства у зазначеній сфері доцільно доповнити.

2. Також, на с. 74 дисертації авторка зазначає, що *«на сьогодні є потреба у спрощенні процедури отримання дозволів на спеціальне надрокористування у сфері видобутку бурштину та ліквідації державної монополії на видобуток бурштину на землях лісового фонду»*. Бажано було б більш детально викласти власні пропозиції щодо шляхів, за допомогою яких дисертантка планує вирішувати дану проблему.

3. Авторка на с. 128 допускає певні неточності. Так, дисертантка вказує, що Міністерство фінансів України відноситься до галузевих державних органів, що здійснюють контроль у сфері видобутку бурштину. Водночас, на с. 129 авторка зазначає, що Міністерство фінансів України здійснює міжгалузеву координацію діяльності суб'єктів видобутку, виробництва, переробки та реалізації дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння.

4. На с. 131 авторка аналізує діяльність Державної екологічної інспекції України. З метою підвищення практичної значимості даного наукового

дослідження дисертантці, при проведенні правового аналізу діяльності Державної екологічної інспекції України, як органу, що здійснює контрольні-наглядові функції у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення й охорони природних ресурсів, у тому числі й ресурсів надр, варто було б більш детально дослідити роль зазначеного органу у здійсненні контрольні-наглядової діяльності у сфері надрокористування та вдосконалення функції зазначеного органу. Також, дисертантці доцільно було б звернути увагу на проблематику діяльності державних та громадських інспекторів Державної екологічної інспекції України.

5. На с. 159 авторка досліджує питання, пов'язані з платою за користування надрами, а саме: плата за ліцензію (спеціальний дозвіл) за використання надр та рентні платежі. Оскільки, нормативно-правове регулювання рентних відносин в цілому, і зокрема, у сфері використання надр та бурштинових надр залишається однією із найбільш дискусійних категорій національної правової системи України, авторці доцільно було би більш детально зупинитися на дослідженні рентних платежів у сфері використання надр, як складової публічних фінансів.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що наведені зауваження жодним чином не впливають на загальне позитивне враження від рецензованої роботи. Вони мають на меті лише акцентувати увагу І. В. Лебідь на окремих її дискусійних моментах, що стосуються правового регулювання видобутку бурштину в Україні.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Лебідь Інни Володимирівни на тему: «Правове регулювання видобутку бурштину в Україні» за актуальністю, ступенем новизни представлених результатів, їх наукової обґрунтованості, повнотою викладення в опублікованих наукових працях, рівнем виконання поставленого наукового завдання та володіння методологією наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (із змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами), а її авторка, Лебідь Інна Володимирівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право».

Офіційний опонент:

**професор кафедри приватного права
Державного вищого навчального закладу
«Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
доктор юридичних наук**

27.11.2023

Ірина МАЧУСЬКА

